

2. Գեղամեան

մար պիտի գրկէ մեր քաղաքը մի այդպիսի աշխարհային նուէրից եւ չը պիտի կամենայ, որ մենք երախտագրութեամբ յիշատակենք իր անունն ու կատարած քարի գործը:

Մաքի այն անպիտան անպատեհ, որին անուանում ենք Ալեքսանդր Գոգոլ, դեռ շատ ու շատ նուիրատուութիւններ է կարօտ. մենք դեռ շատ անգամ պիտի բաղանջը ուրիշների դռները, յայտնենք նրանց մեր ցաւերը, աւելացնելով, որ օր օրի վրա թանձրացող խաւարն ու սղիւտութիւնը փակում են մեր անդամի ունեւորների սրտերը եւ կոպտի ու ամբարշտական սուկու պարիք դեռ շատ երկար պիտի շարունակէ իր ինքնաշահական ու լիքը արհամարհանքով նայել խեղճ ժողովրդի վրա: Ոչ, մեզ հարկաւոր են սիրող արտեր, օգնելու ցանկութեամբ երկարվող ձեռքեր: Նա, ով ինտյուսմ է իր ունեցածը դարձնում քաղցից ազատելու գործի համար, նա անսխալ է եւ անազնիւ... եւ այդպիսիները գործ են անում լոկ իրանց սեփական ձեռքի համար: Մնացածի մասին հետեւեալ անգամ:

Mars

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

Երեքշաբթի, ամսին 10-ին, Թիֆլիսի օտար-կանապետը իր դիւանատունէն էր հրաւիրել քաղաքի բոլոր պրիստաւներին՝ նրանց հրահանգներ տալու այն անհետարական միջոցների մասին, որ անհրաժեշտ է ձեռք առնել հէնց այժմ, ի նկատի ունենալով Կ. Պոլսում պատահած ժամադրարարի հրահանգներն ու գաղափարները:

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի քաղաքային ուսարկան նոր փորձերի հիման վրա եկաւ այն եզրակացութեան, որ պէտք է վաճառահանգում ծախվող մի գինը էժանացնել մէկ կոպէկով ֆունտը:

Մամուլի գործերի գլխավոր վարչութեան կառավարիչ իշխան Ն. Վ. Շախովսկոյ այժմ չըլում է Վլադիմիր Կիւրիի վրա գտնվող քաղաքներում, նա այսինքն է արդէն Նարսիսով, Կատարման Նիժնի-Նովոգորոդի Կազան: Իշխան Շախովսկոյ մտադիր է ապա այցելել Սամարա, Սարատով, Յարիցին եւ Աստրախան: Մի քանի քաղաքներում լրագրիչների խմբագիրները եւ հրատարակիչները մամուլի գործերի գլխավոր վարչութեան կառավարչին ներկայացրին զեկուրացիներ, որոնց մէջ մասնաւորապէս են լինում այժմեան ցենզուրական ծանր պայմանների վրա եւ ցանկութիւն են յայտնում փոխված տնայնի այդ պայմանները: խմբագիրների եւ հրատարակիչների ցանկութիւնները ամփոփված են նրանց միջնորդութիւնների մէջ, որոնցով ինտրուկտ է 1) լրագրիչների վրա դրվող վարչական պատիճիները փոխարինել դատաստանական պատժով, 2) գաւառական լրագրիչների իրաւունքները հաւասարեցնել մայրաքաղաքի լրագրիչների իրաւունքներին՝ առանց նախնական ցենզուրայի հրատարակման վերաբերմամբ, 3) վերաբերել չըլաքեղականների այն անազնի քանակութիւնը, որոնք հրատարակվել են մի քանի տասնեակ տարիների ընթացքում եւ որոնք շարունակում են գործել մինչեւ այժմ, 4) տալ ցենզուրային ենթակայ լրագրիչներին իրաւունք արտասովոր յօդուածներ եւ նկատողութիւններ պաշտօնական օրգաններին:

«Правительственный Вѣстник»-ից, մինիստրութիւնների ժուրնալներից եւ այլն: Բացի արանից մի քանի խմբագրութիւններ մասնաւոր են լինում անհրաժեշտ հարկի վրա՝ լսելու խմբագրութիւնների բացատրութիւնները՝ նրանց վրա դրվող վարչական պատիճիներից առաջ: Դատարանական մամուլի այժմեան դրութեան հետ իշխան Շախովսկոյն ծանօթացնելու համար խմբագրութիւնները ուղարկել են նրան մեծ քանակութեամբ նկատողութիւններ եւ հաղորդագրութիւններ, որ ցենզուրան զանազան ժամանակներում թոյլ չէ տուել լրագրիչներին սպելու:

Հարաւային Ռուսաստանի Գիւղատնտեսական ընկերութեան՝ գրինգործութեան եւ այլ գնալուութեան կոմիտէի գլխավոր գիւղատնտեսական ընկերութեան եւ հարցերի է նրա կարծիքը, թէ անհրաժեշտ չէ արդեւ հրաւիրել գրինգործներին եւ այլգնալուների համառուական ժողով՝ վճարելու համար շատ արդէն հասունացած, բայց դեռ եւս չը լուծված հարցեր:

Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստր

րութիւնը հարկաւոր համարեց պետական երկաթուղային կայարաններում ընդարձակել ապրանքների պահեստի շինութիւնները այնքան, որ կայարան ուղարկված հացահատիկները ազատ անգուարվեն այդ շինութիւնների մէջ եւ չը փթեն մնալով բաց օդում, անձրեւի տակ:

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Ահա մի ամիս է, ինչ երաշտ էր մեզանում: Այսօր, յուլիսի 8-ին, վերջապէս անձրեւ եկաւ, թէեւ ոչ յորդառատ»:

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՎՈՒԹ մեզ գրում են. «Յուլիսի 3-ին մեր գաւառի Մուսուլի գիւղից օր ցերեկով գողացել են 140 զուլա ոչխար: Գողերը էջմիածնի գաւառի Մաստարա գիւղի բնակիչներից են: Չը նայելով Մուսուլի գիւղի բնակիչների աղաչանքին, եւ պ.պ. գաւառապետի ու պրիստովի հրահանգներին, գողերը մինչեւ օրս չեն վերադարձնում ոչխարները իրանց տէրերին: Անձարացած գիւղացիները դիմեցին պ. նահանգապետին, որ խոտառարկա պատժել գողերին եւ ոչխարները վերադարձնել իրանց տէրերին»:

ԱՆՍԼՈՒՍԵԹ մեզ գրում են. «Վերջին երկու տարիներս մեղաւում քաղաքապետների հակողութիւնը կարգապահութեան վրա շատ թոյլ է: Շատ անգամ ժամերով կոխներ, առաւոր ու դարձներ են պատահում, իսկ մեր քաղաքապետները ուշ չեն դարձնում, որը փողոցի անկիւնում քնում է, որը սրճատնում կամ գինեւանում թողնել է խաղում: Յաճախ ականատես ենք եղել, որ հարած մարդիկ սկսել են անցորդներին հայտնել, անուանարկել եւ նոյն իսկ յարձակվել ձեռքի: Համար իսկ մեր քաղաքապետները նոյն իսկ տեսնելիս էլ ուշադրութիւն չեն դարձնում: Այդպիսի մի դէպք էլ տեղի ունեցաւ երէկ, յուլիսի 7-ին: Մի կառապետ, որ յաւանք է իր օտոր վարքով, հարած ման էր գալիս փողոցում եւ բարձր ձայնով խօսում անցորդների հետ: Այդ հարբածի մօտից անցնում է մեր քաղաքի հաշտարար դատարար Մ. Պավլով: Հարած կառապետը յարձակվելով դատարարի վրա՝ սկսում է նրան ձեռքի տալու: Դատարարը, չհիթելով այս անպաշտի գէպի, վայր է ընկնում կառապետի հարածների տակ, իսկ կառապետը շարունակ ձեռք է դատարարին եւ նրա շորերը պատառոտում: Այդ միջոցին միջամտում են մարդիկ եւ ազատում ծեր դատարարին հարած կառապետի ձեռքից: Հարբածին իսկոյն ձերբակալեցին»:

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Մեր թեմի առաջնորդ Գառնակերեան եպիսկոպոսը ուղեւորվեց դէպի Լենքորանի տաք ջրերը՝ բժշկվելու: Իսկ Բնիկի վարդապետը սկսել է եկող ուսումնական տարվայ համար ուսուցիչներ հրաւիրել: Ուրեմն նա գեռ չէ բաւակառնացել եղածով: Նոր քաղաքագործութիւնների հանդէս է ուղում բաց անել մեր քաղաքում: Բարի ախորժակ այդ, իր տեսակով եղակի մանկավարժին, բայց մանուկները նրա պաշտպան ու երկրպագու աղա եւ ոչ-աղա հազարաբաժնեւորին: Նոր մարդիկ կորցնում են պատասխանատուութեան զգայունութիւնը, մնում է միայն ցանկալ, որ նրանք անմահանան մի շատ տղա-խուր հաշակով»:

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՎՈՒԹ մեզ գրում են, «Ահա քառասուն օր է ոչ մի անգամ անձրեւ չէ եկել: Եւ մեր գաւառերում հացարդը արվում է արեւի կիզիչ ճառագայթների տակ: Գարին հասել է եւ լաւ հունձ է խոտառնում»:

«Մշակի» երէկվայ համարի ներքին լուրերի բաժնում միայնամբ «Եկատերինսկէի»-ի տեղ տպված է «Եկատերինսկայ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՅՐԱՆՍԻՍԵԹ

Պարիզ, յուլիսի 13-ին

Դպրոցները, թատրոնները, մեծ վաճառատները, կառավարչական ու հասարակական հաստատութիւնները զրօշազարդված են: Յիշատակի արժող Պարիզը ցնծութեան կը պատրաստվի: Պարիզը տօնի մէջ է:

Վաղը յուլիսի 14-ն է, Լիւքսամբուրգի պարտէզը կը մտնեմ: Այս հասարակաց զբոստեղիին վաղապարհներուն վրա, ասղին, անդին եւս գոյն զրօշակի փունջեր՝ արեւադարձային տաքութեան մը տակ կը յօրանցնեն:

Ստուերին մէջ, նստարանի մը վրա կը հանգչին: Բան մը ընկել փափագ չը կայ ներս: ոչ միայն մարմնական, այլ նոյն իսկ մտային ամեն գործողութիւն տաժանելի է: Կարծես ժամածմեքնու, անորժակներու աշխարհը մեռած է մէջս:

Ջրօններու, ժամանակ սպանելու միջոց մը կը փնտռեմ: Կարգով կարելի չէ. բառերը աչքերու առջեւ կը պարեն եւ ուղեղս անոնց նշանակութիւնը մոռցած կը թուի:

—Ինչի համար են, խնդրեմ, սա զրօշակները, կը հարցնեմ քոյն նստող պարոնի մը:

—Ինչպէս թէ ինչի համար են, վաղը յուլիս 14-ն է, չէ՞ք գիտեր, կը պատասխանէ:

—Ներեցէ՛ք, ինչ է յուլիսի 14-ը, կը շարունակեմ:

—Ազգային տօն:

—Ներեցէ՛ք հետաքրքրութեանս, ինչ ազգային տօն:

—Տօն: Ողորմեա, ազգային տօն, չէ՞ք գիտեր ինչ է ազգային տօնը...

Եւ որովհետեւ հակառակ այս բացատրութեան՝ ես կը պահեմ միշտ իմ խորունկ անհատկացողութեան ու շուտաւ կերպարանքս, խօսակցից վայրկեան մը ինքն իր մէջ ամփոփվեցաւ ու կարծես սրտնեղած, որ անկարող կըլլայի այսքան հասարակ բան մը ըմբռնելու, երեսիս գրեթէ պոռաց յաղթական շնորհով մը:

—Պարոն, կերելի թէ դուք օտարական մըն էք ու չէ՞ք գիտեր Դրանսայի տօնները: Եւ աւելին, ամեն ազգ, եթէ չեն սխալիր, ունի իր նշանակելի օրերը, միզի համար յուլիս 14-ը ազգային մեծ տօն է, մեծ տօն:

Գովերնիս, նստարանին միւս ծայրը նըստած, աւելի հեշտ է ըսել, փոխած ինկած էր ուրիշ մէկը: Դեմքը ցաւազին, ճնշող բան մը ունէր ու իր արդուզարդը անմիջապէս ցոյց կուտար իր մէջ՝ տառապած մարդը մը: Ապահովաբար առանց գործի բանոր մը ըլլալով էր:

Մեր խօսակցութեան հետեւած ըլլալով՝ աւելի մօտեցաւ մեզի: Անիկա թիչ մը առաջնան սեղանը ու ցաւազին մարդ չէր, իր նայածքը յանկարծ կենդանացած, իր դէմքը կերպարանափոխում էր ու իր մէջ կը մտնէր յուլիս 14-ը:

—Պարոն, բաւա դառնալով ինձի, վաղը՝ յուլիս 14, Բասթիլի առնան օրն է: Կը տեսնէ՞ք, բուրժուաները շատոնց մոռցած են իրենց յեղափոխութիւնը: Եթէ գտնուի մէկը, որ իրենց հարցնէ՝ ինչ է յուլիս 14-ը, կը պատասխանեն ամփոփ. «ազգային տօն է», առանց գիտնալու, թէ ինչ է օր կը տօնեն: Եւ յետոյ, ինչ պէտք ունին գիտնալու, յղիւթեան ու վայելքին մէջ մեղկացած այս պորտաբոյնները: Դար մը առաջնան բուռն, արիւնի ու վրէժխնդրութեան տեսարաններու կոյունք իրենց հանդարտ մարտողութիւնը կը խանդաբերէ: Գանդներ կան իրենցմէ, որ սիրով պիտի ջնջէին պատմութեան այդ էջը, եթէ կարողանային: Եկէ՛ք տեսէ՛ք, որ այս տօնը աւանդութիւններու, անգործակից սովորութիւններու կարգը նայած է ու մարդկային ոչ մէկ զօրութիւն պիտի յաջողէր կորել նետով զայն՝ ծառի մը գոտացած ճիւղերուն պէս:

Ձեզի կըսեմ թէ, պարոն, պուռժուազին հնչաւութեամբ պիտի ջնջէր յուլիս 14-ը, որովհետեւ անիկա գեղեցիկներու, մեզի պէս օրը անթիւններու, հազար զրկանքներով ու ցաւով անցողիկներու ըմբոստութիւն, զործոն ընդվզութիւն կրնար ուղեգիծ մը ներկայացնել, չքանցած մը հանդիսանալ:

Ուստի, բուրժուաները եթէ չեն կրցած ջնջել, միջոցը գտած են զայն անմեղ ու անվատ տօն մը դարձնելու: Անիկա այսօր պարզ տօնավաճառ մըն է: Վաղը դուք պիտի տեսնէ՛ք հրապարակներու վրա երաժշտութիւն, հրախաղութիւն. փողոցներուն երկայնքին ծագաւներ, ուր ամեն բան կը ծախեն, չաքարեղէններ, խաղալիքներ, փայտէ սուրեր, թիթեղէ հրացաններ ու նոյն իսկ փայտէ քաջ զինուորներ, որ թշնամիի գլուխներ ջարդելու ազգասիրական տքնումներու մէջ են: Յուլիս 14-ը այսօր բողբոռն, տխմարներուն ու յղիւթաներուն օրն է: Իրենց միւսը՝ Աստու օրը վաճառող հանգ խեղճ կիներ, իրենց անձնակութիւնը, իրենց ամեն օրուան ծանր կը մոռնան ու իրենց մարմինն պահպանութիւնը վճարելով կատարող արուեստներն են, գիշերը գարշիլ երաժշտութեան մը աղմուկով, մոլեգործէն ու խօլ անպիտակցութեամբ մը իրենց շրջապարը կը դառնան: Մինչդեռ իրենցմէ աւելի շփոթողները, անգուրուած ու հոտաւէտ լոյսով ու երաժշտութիւնով ողորդուած մայթերուն վրա, պակշտ զգայականութեանը զարթ-

նումն կը սպանեն, վաղորդային հացը ապահովելու համար:

«Տխմարներն ու պանդոյրները՝ զորս ո եւ է հանդիսաւորութիւն կը գինովցնէ, փողոցներուն վրա, ծառերուն մէջ կախուղ քանի մը վիենտիկեան լապտերներուն առջեւ պատրաստ են տղու մը պէս երջանիկ ըլլալու: Իսկ յղեփաղածներուն, վայելքին ու ճոխութեան մէջ խեղդուողներուն համար՝ չը կայ հաճոյք մը այնքան բաղձալուած, այնքան խաղաղանող, որքան տեսքը թշուառութեան՝ որ իր ցաւը լոյսեղացած՝ կը զուարճանայ, կերպէ ու կը պարէ...»

«Ահաւասիկ անոնք որ այսօր յուլիս 14-ը կը տօնեն»:

Մարդը՝ որուն ճակտին վրա քրտինքի խոշոր կաթիլներ սկսած էին թափուել, պահ մը լռեց: Ցուցամատովը քրտինքը ճակտէն քերելէ ու գետին թօթափելէ ետք շարունակեց.

«Չէ՛ք հաւատար ինձի. կարդացէ՛ք վաղուան տօնին յայտագիրը, որ այնքան չափաւորէն կը փռուի Պարիզի պատերուն վրա: Ահա»:

«Յուլիս 14-ի առաւել, տօնը պիտի ծանուցուի թշուառութի հարուածներով: Բարեգործական գրասենեակներու կողմէ նպատակ արտասովոր բաշխումներ պիտի կատարուին: Ժամը 3-ին, Պարիզի բնակիչն մեծ զօրանդէսը տեղի պիտի ունենայ Լօնչանի մէջ: Ժամը մէկին, Պարիզի դպրոցներու պատգամաւորներու համար ցերեկայիններու կազմակերպում, «Միոք դ'իվէր», «Միոք Մէտուսիոյ», «Էնոփ Սիւքի», «Օլէմպիայի» եւ այլն մէջ:

Հետեւեալ թատրոններու մէջ, ժամը մէկին, ծրի ներկայացում, Օպերա, Օպերա-Բոմբե-Բոմբի-Ֆոնտեն, Օտէն, Շաթլէ եւ այլն:

Դրօշազարդում եւ լուսավառութիւն հասարակական զինուոր յիշատակարաններու եւ չէնքերու:

Դրօշազարդում եւ լուսավառութեան ընկերացած տեղական տօներ՝ Պարիզի քան թաղապետական շրջանակներուն մէջ:

Ժամը տասին հրախաղութիւններ՝ Պոն Նէօֆի հրապարակին, Մոնտուրիի՝ Բիւթ-Շոմօնի պարտէզներուն մէջ եւ այլն:

«Այս յայտագրին մէջ նշաբեղիցնք բան մը՝ որ հնուէն կամ մօտէն յիշատակը արթնցնէ դար մը առաջ կատարված իրողութիւններուն: «Թշուառութեան» իրաւունքներուն, ողորմութեան բաժանում, զօրահանգէս, ցերեկայիններու կազմակերպութիւն, ծրի ներկայացում, հրախաղութիւն, բոլորը մենայնարկված զօրանքներ... Աչքն ու ականջը կը ջնան շլացնել անոնց՝ որոնց սասանաբը դատարի է ու հոգին բռնադատված: Ողորմութեամբ կուգին մոռցնել՝ ժողովրդին, անժամանակներուն, բարիաւորուն եղած անելի անիրաւութիւնը:

«Մենք ողորմութիւն չենք պահանջեր, մենք կուգնք արգարութիւնը:

«Մեր թիւն ծիծաղել չէ՛ք, մեր առջեւ բանալ տարվան մէջ օր մը միայն Օպերաներուն, Օպերա-Բոմբեներուն եւ այնպիսի թատրոններուն դռները՝ ուրկէ մեր օտերը ներս դրած չենք երբեք մեր կենսաբան մէջ եւ որոնց հրապարակ մեզի համար օտոր է:

«Առկէ աւելի վիթխարի հեգնութիւն կարելի է երեւակայել:

«Ո՛չ, պարոն, Բասթիլը առնված չէ, Բասթիլը պէտք է աններ...»

Այսպէս խօսեցաւ մարդը ու մեզ ձգելով նստարանին վրա, իր առաջվան տեղը դարձաւ նորէն:

Դուլիս պարոնը, որ լուռ մօտիկ ըրած էր միայն այն առեւ, զրգուումը հանդարտեցնելու համար կատարողէն իր բնիկը կը չարչրկէր: Մինչդեռ ես կը պատրաստուէի ոտքի ելլել, թեւէս բռնեց ու գլուխը ինձի հակելով փրսփաց:

—Պարոն, հիւանդ ըլլալու է այս մարդը, ականջ մի տաք իր խօսքերուն...

ՏԻՂԵԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

«Matin» լրագրի ասելով՝ ֆրանսական իշխանութիւնները գտել են լրատեսութեան մի նոր գործի հետք: Յունիսի վերջին կրէյլում այրվեց ակումբային տաճարների մի գործարան եւ այս հրդեհի ժամանակ օջիւղացաւ, ի միջի այլոց, եւ այն մեքենան, որ շինվում էր «Fai-fadet» ստորջրեայ նաւակի համար: Ասում են, թէ գործարանում գողացված են ստորջրեայ նաւակների ակումբային տաճարների յատակազմերը եւ ապա գործարանը հրդեհված է՝ յանդանքի հետքերը թաղանթելու համար: «Matin»-ի ասելով, այն արհեստագործներից մէկը, որոնց վրա ընկնում է հրդեհման կասկածը, ձերբակալված է:

